

УДК 94:[378.4.091.8(477.46-25)ЧНУ::331.103.5:624]”196/198”(045)

DOI: 10.31651/2076-5908-2022-2-134-140

МАЗУР Оксана Олександрівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
історії України Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6867-6750>
e-mail: ksuha8875@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКИХ БУДІВЕЛЬНИХ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗАГОНІВ ЧЕРКАСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1960-1980-х рр.)

У статті досліджено діяльність студентських будівельних (СБЗ) і сільськогосподарських (ССЗ) загонів Черкаського державного педагогічного інституту імені 300-річчя возз'єднання України з Росією (ЧДПІ) в 1960-1980-х рр. Наголошується на важливості, якої радянське партійне керівництво надавало проведенню у вузах країни т. зв. «третього трудового семестру», сприймаючи його як форму безпосередньої участі студентства у комуністичному будівництві. Визначено основні форми участі студентів ЧДПІ у трудовому семестрі: участь у ремонті корпусів інституту та гуртожитків, праця в СБЗ та ССЗ, у складі педагогічних загонів вожатими в піонерських таборах та вихователями за місцем проживання дітей і підлітків. Про масштаби цього молодіжного трудового руху в ЧДПІ свідчать значні обсяги робіт, які виконувало студентство, та вражаючі розміри освоєних ними капіталовкладень. Стверджується, що досвід СБЗ та ССЗ стане корисним і актуальним після перемоги України над російським агресором в період післявоєнної відбудови, тому що саме студентські молодіжні будівельні загони, ефективно вмотивовані та зацікавлені, можуть стати авангардом масштабних програм відбудови нашої держави.

Ключові слова: Черкаський державний педагогічний інститут, третій трудовий семестр, студентський будівельний загін, студентський сільськогосподарський загін, освоєні капіталовкладення.

Постановка проблеми. Сучасна історична наука проявляє дедалі більший інтерес до такого колоритного напрямку соціальної історії як історія повсякденності. Нічого краще не розкриває сутність епохи, ніж індивідуальний світ людини (її думки, переживання, звички, вподобання, побут), котра була безпосереднім свідком подій, явищ, процесів.

Особливий інтерес викликає повсякдення радянського студентства, котре було особливою соціальною групою, яка вважалася майбутньою опорою пануючої ідеології і майбутніми будівниками комунізму, саме тому для їхнього повсякдення було характерним тотальне ідеологічне наповнення. Але саме ці студенти 1960-1980-х рр., ця інтелектуальна еліта в подальшому проголошує самостійність України і починає розбудовувати незалежну українську державу.

Комуністичний режим надзвичайно вимогливо ставився до проведення т. зв. «третього трудового семестру» у вузах. Він сприймався як форма безпосередньої участі у комуністичному будівництві і був загальнообов'язковим для всіх студентів. Студентство Черкаського державного педагогічного інституту (ЧДПІ) також в обов'язковому порядку залучалося до трудового семестру. Незважаючи на, по суті, примусовість, часто мінімальну оплату їхньої праці, значна частина студентів з ентузіазмом вливалася в цей молодіжний трудовий рух. Для більшості учасників студентських будівельних (СБЗ) та сільськогосподарських (ССЗ) загонів вони стали корисною школою життя, світом зі значними стимулами та можливостями для самореалізації, умовами для розкриття здібностей і творчого потенціалу. Вивчаючи досвід СБЗ та ССЗ 1960-1980-х рр., уникаючи тогочасних ідеологічних гасел, обґрунтовуючи потрібність і важливість праці, мотивуючи матеріально, можна ефективно стимулювати сучасних студентів до трудової діяльності. Саме сьогоднішня молодь буде відбудовувати Україну в післявоєнний період, і досвід СБЗ в цьому контексті буде дуже корисним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основний масив наукової літератури з цієї тематики було видано в радянський період, тобто в період існування руху. І якщо відкинути потік кричущих гасел та закликів, то в цій літературі міститься велика кількість фактичного

матеріалу та статистичних даних, в чому і полягає її цінність. За доби незалежності України дослідження цієї проблематики активізувалося. Багато навчальних закладів досліджують особливості цього молодіжного трудового руху у власних установах [1]. А студентство 1960-1980-х рр.-учасники СБЗ та ССЗ активно діляться і в теперішній час своїми спогадами, ініціюючи видання збірок спогадів, фотодокументів [2].

Українські дослідники цікавляться мотиваційними аспектами руху, його періодизацією, питаннями розвитку ініціативи студентства, залучення його до суспільно-корисної роботи, формування лідерських якостей студентської молоді. Ці та ін. аспекти висвітлюються у працях Р. С. Ралко [3], О. Л. Рябченко [4]. В 2008 р. було опубліковано колективну монографію [5] зі значним масивом документально-художніх розповідей учасників будзагонів.

Питання діяльності студентських будівельних та сільськогосподарських загонів Черкаського педагогічного інституту в 1960-1980-х рр. не було темою окремого дослідження, однак, побіжно розглянуто у колективній монографії за редакцією В. В. Масненка «Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького: столітня історія» [6].

Наукова новизна даного дослідження визначається введенням в науковий обіг неопублікованих архівних матеріалів Державного архіву Черкаської області та архіву Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, котрі є репрезентативною джерельною основою даної розвідки та висновків, зроблених автором статті.

Мета. Дослідити особливості проведення «третього трудового семестру», зокрема діяльність студентських будівельних та сільськогосподарських загонів, в Черкаському державному педагогічному інституті імені 300-річчя воз'єднання України з Росією в 1960-1980-х рр.

Виклад основного матеріалу. У суспільстві тотального контролю навчання, повсякдення та дозвілля радянського студентства суворо регламентувалося. Звично для авторитарного режиму першочергова увага приділялася «комплексному комуністичному вихованню» студентів. А процес такого виховання окрім навчання передбачав активну участь у громадському житті вузу і суспільства в цілому, а також активне долучення до суспільно-корисної праці.

Практика залучення студентської молоді до роботи на заводах, фабриках, в колгоспах та радгоспах почалася в СРСР ще в 1920-х рр. і була поставлена в чітке правове поле. Вона була зорієнтована на зміцнення зв'язків інституту з виробництвом, на підготовку студента не лише як фахівця, але й як «політично і суспільно корисного робітника».

В 1960-1980-х рр., в добу т. зв. «застою», практику залучення студентів до виробництва називали «третім трудовим семестром» (так студенти по-доброму охрестили період літніх канікул). Студенти Черкаського державного педагогічного інституту (ЧДПІ) під час літніх канікул, а також на початку осені, повинні були приймати участь у ремонті корпусів інституту та гуртожитків; працювати в СБЗ, які направлялися на різні будівельні об'єкти як Черкаської області так і в різні куточки країни: на будови Сибіру, Середньої Азії, Центрально-Чорноземного району, на цілинні землі; у ССЗ, які направлялися на сільськогосподарські роботи в колгоспи та радгоспи як Черкаської області так і ін. областей України; у складі педагогічних загонів вожатими в піонерських таборах та вихователями за місцем проживання дітей і підлітків (при ЖЕКах та опорних пунктах).

До початку третього трудового семестру в інституті ретельно готувалися. Так, влітку 1977 р. в трудовому семестрі мали прийняти участь 1000 студентів ЧДПІ. Комітетом комсомолу та підготовчим штабом було сформовано 6 СБЗ та 1 ССЗ (загальною кількістю 200 осіб), які повинні були працювати на будівництві гуртожитку у м. Черкасах та приймати участь в с/г роботах в: Кам'янському, Городищенському, Шполянському, Золотоніському районах Черкаської області та в господарствах Миколаївській області; 400 студентів планувалося задіяти в ремонті навчальних корпусів, гуртожитків, їдалень ЧДПІ; 450 студентів II-го та III-го курсів у складі педагогічних загонів мали працювати вожатими у піонерських таборах області; 2 загони чисельністю 50 осіб залишалися у м. Черкаси для організації виховної роботи за місцем проживання дітей і підлітків.

У підготовчий період було розгорнуто змагання за право називатися кращим загonom по підготовці до третього трудового семестру. При підбитті підсумків кращим було визнано СБЗ «Альбатрос» факультету фізичного виховання, командир І. Мороз У всіх загонах були проведені організаційні збори, на яких були прийняті соціалістичні зобов'язання,

затверджувалося положення «Про комуну», розподілялись обов'язки. Всі студенти СБЗ та ССЗ пройшли медогляд та прослухали курс техніки безпеки [7, 117].

Ідеологічний антураж трудового семестру був максимальним. Значна увага приділялася підготовці загонів до лекційно-пропагандистської, шефської, культурно-масової, спортивно-оздоровчої роботи серед місцевого населення. Лекторська група вузівського загону нараховувала 35 студентів II-го та III-го курсів. Була розроблена і затверджена тематика лекцій. До складу агіткультбригади входило 56 студентів. У всі студентські загони було зараховано «почесними бійцями» Героїв Радянського Союзу та учасників Великої Вітчизняної війни [7, 118].

Така нав'язливо-заідеологізована підготовка не зменшувала кількість бажаючих потрапити саме в СБЗ. В них брали лише кращих студентів на основі конкурсного відбору. Основними мотивами участі в СБЗ були: бажання змінити обстановку, побачити країну, змістовно провести літні канікули в колі однолітків, освоїти нову професію, романтика, а також матеріальна зацікавленість.

Про масштаби цього молодіжного трудового руху в ЧДП свідчать обсяги робіт, які виконувало студентство та розміри освоєних ними капіталовкладень. Так, в третьому трудовому семестрі 1974-1975 н. р. приймало участь 1425 студентів. Було сформовано 6 СБЗ (150 осіб) та 2 ССЗ (100 осіб). «Бійці» СБЗ працювали на будовах Черкаської та Тюменської областей, ССЗ працювали в колгоспах Черкаської обл. 400 студентів працювали вожатими в піонерських таборах області та при ЖЕКах міста. 780 студентів працювали на ремонті навчальних корпусів, гуртожитків, благоустрої спортивної бази, на агростанції та в комсомольському штабі по прийому абітурієнтів. В ході третього трудового семестру 1975 р. було освоєно 486500 руб. капіталовкладень, в т. ч. 460000 руб. було освоєно СБЗ [8, 5].

Восени 1975 р. керівництво ЧДП, підбиваючи підсумки трудового семестру, відмічало, що за 4 роки в трудовому семестрі взяло участь більше 6 тис. студентів, в т. ч. 950 «бійців» СБЗ та ССЗ. Ними було освоєно 2 млн. 336 тис. руб. капіталовкладень [9, 27].

Влітку 1983 р. на базі ЧДП було створено 9 СБЗ і 1 ССЗ (загальною кількістю 308 осіб), що було на 5 загонів та 150 осіб більше порівняно з 1980-м роком. До складу загону «Слов'яни» входило 32 осіб, які були задіяні на ремонті гуртожитку ЧДП. Об'єктом роботи СБЗ «Едельвейс» (25 осіб) та «Дружба» (25 осіб) було будівництво дитячої спортивної школи в м. Черкаси. Об'єктом роботи СБЗ «Гренада» (25 осіб) було будівництво середньої школи №7 у м. Черкаси та теплиць у с. Геронимівка. Об'єктом СБЗ «Юність» (25 осіб) були малярні роботи на будівництві гуртожитку СУ-30 в м. Черкаси. Об'єктом будівництва СБЗ «Біолог» (25 осіб) був комплекс свинарників в Чорнобаївському р-ні Черкаської обл. Об'єктом будівництва СБЗ «Резонанс» (25 чол.) був сільськогосподарський комплекс в Чорнобаївському р-ні Черкаської обл. Об'єктом роботи СБЗ «Електрон» (25 осіб) було будівництво гаражів під сільськогосподарську техніку в Чорнобаївському р-ні. Об'єктом будівництва СБЗ «Комсомолец» (49 осіб) було об'єднання «Тура» в м. Тюмень. Об'єктом роботи ССЗ «Аеліта» (49 осіб) було збирання сільськогосподарської продукції в Драбівському р-ні Черкаської обл. Цими загонами було освоєно 700 тис. руб. капіталовкладень [10, 56].

ССЗ ЧДП також виконували досить вагомий обсяг робіт і освоювали великі капітали. Так, у вересні 1974 р. студенти фізико-математичного факультету у кількості 144 чол. працювали в 6-ти колгоспах Шполянського р-ну (6 груп) і 2 групи в кількості 46 осіб – в с. Геронимівка Черкаського р-ну. У шполянських колгоспах студентами було зібрано: 288 т яблук, 101 т гарбузів та кавунів, 40 т помідорів, 14 т огірків, 14 т картоплі, кукурудзи з площі 5 га; заготовлено 292 т силосу; очищено 6,5 т проса, 160 т пшениці. В с. Геронимівка студентами було зібрано: 830 ц картоплі, 53 ц моркви, 163 ц буряків, 3 ц цибулі, 35 ц помідорів; виготовлено 2900 ц дерті з кукурудзи, 970 ц – вітамінного борошна [11, 35].

У вересні 1976 р. ЧДП направив 895 студентів на сільськогосподарські роботи в такі господарства: Чигиринський р-н Черкаської обл.: с. Матвіївка колгосп «Червона Зірка»; Черкаський р-н: с. Вергуни колгосп «Пам'яті Леніна», с. Геронимівка колгосп «Радянська Україна», радгосп «Черкаський». Студенти працювали на зборі, перевезенні, сортуванні, консервуванні овочів та фруктів. Студентами було зібрано 1 т огірків, 65 т перцю, 950 т помідорів, 80 т яблук, 20 т груш [12, 123].

Також студентів активно долучали до переробки урожаю на консервних заводах. Так, з 5 по 27 вересня 1975 р. студенти II-го курсу фізико-математичного факультету ЧДП в

кількості 139 осіб працювали на Черкаському (100 осіб) та Катеринопільському консервних (39 осіб) заводах. За цей час студентами було законсервовано: 42 тис. банок (б. авт.) томатного соку на суму 75 тис. руб., 25 тис. б. яблучного соку (15 тис. руб.), 3,5 тис. б. перцю (6 тис. руб.), 6 тис. б. огірків (10 тис. руб.); заштапельовано і запаковано 28432 шт. ящиків з готовою продукцією. Всього було виконано робіт на 106800 руб. Заробіток студентів в середньому становив 59 руб. [8, 6].

Студентів 1960-1980-х рр. до СБЗ приводила не лише романтика, а й можливість заробити. Якщо в ССЗ оплата праці була мінімальною, то працюючи ціле літо в СБЗ можна було відчутно покращити своє матеріальне становище.

Так, в 1987 р. студенти будзагону «Буревісник» факультету фізичного виховання у складі 25 осіб відпрацювавши 750 людино-днів (л.-д. авт.), виконали робіт на 64 тис. руб. Фонд їхньої нарахованої заробітної плати склав 10217 руб., тобто 408,6 руб. на людину. СБЗ «Червона гвоздика» фізико-математичного факультету (23 осіб) відпрацювавши 839 л.-д., виконав робіт на 66 тис. руб. Фонд їхньої нарахованої заробітної плати склав 5237,70 руб., тобто по 227,7 руб. на людину У СБЗ «Адоніс» (16 осіб) ці цифри були відповідно такими: 474 л.-д., 37,6 тис. руб., 3719 руб., 232 руб. на людину. У СБЗ ім. Педько відповідно: (20 осіб), 577 л.-д., 19 тис. руб., 2498 руб., 124 руб. на людину. І загін ім. Героїв Чорнобиля: (19 осіб), 300 л.-д., 16 тис. руб., 1035 руб., 54 руб. на людину [13, 101].

У загальному звіті про результати роботи СБЗ ЧДПІ було виведено середню заробітну плату студентів усіх цих 5-ти загонів. Так, у ньому йдеться про те, що у 1987 р. було створено 5 СБЗ (104 осіб), які відпрацювавши 2940 л.-д., виконали робіт на 182,6 тис. руб. Нархований фонд їхньої заробітної плати склав 22706 руб., тобто по 218 руб. на людину [13, 102]. Але різниця між заробленою сумою студентів «Буревісника» (408,6 руб.) і учасниками загону ім. Героїв Чорнобиля (54 руб.) істотна. 408,6 руб. у 1987-му році були великою сумою. Окрім того, студенти будівельних загонів звільнялися від обкладання їх заробітків прибутковим податком та мали пільги при встановленні норм виробітку.

Значно скромнішими були заробітки в ССЗ. Так, в цьому ж 1987 р. 5 ССЗ ЧДПІ (203 осіб) відпрацювавши 5696 л.-д., виконали робіт на 294 тис. руб. Фонд їхньої нарахованої заробітної плати склав 18686 руб., тобто по 92 руб. на людину [13, 102]. Але, зазвичай сума була значно скромнішою. На консервному заводі, як зазначалося вище, зарплатня студентів складала в середньому 59 руб.

Мотивуюча зарплатня була стимулом для ударних результатів праці всіх членів СБЗ. Справа в тому, що загони на час трудового семестру перетворювалися у комуні (навіть приймалося положення «Про комуну»). Заробітки між членами комуні розподілялися за принципом: від кожного за здібностями, кожному – залежно від результатів праці всього загону. Тому, якщо у загоні з'являвся «сачок», решта членів загону були цим дуже незадоволені. Тому, часто, студенти самі справедливо розподіляли виділені на загін гроші, визначивши на загальних зборах нижчий коефіцієнт для т. зв. «сачків» і вищий для т. зв. «роботяг». Тому, без перебільшення можна говорити про те, що СБЗ, в яких кожен учасник вважав себе частиною одного цілого, сприяли формуванню у студентів: взаємної відповідальності, вимогливості, уміння співпраці, взаємодопомоги, навиків самоврядування, організаторських та лідерських здібностей.

Третій трудовий семестр став школою життя для більшості його учасників. Студенти освоювали різні будівельні, і не лише будівельні, професії і навички, не пов'язані з тією спеціальністю, яку вони здобували у вузі. Зокрема це були, наприклад, професії: каменяра, маляра, штукатура, покрівельника і т. п. І навіть проводилися змагання, щоб визначити – хто найкраще опанував ці робітничі спеціальності. Так, в 1983 р. СБЗ «Слов'яни» ЧДПІ вийшов переможцем обласного огляду каменярів [10, 56].

В ССЗ «тимчасових колгоспників» також залучали не лише до сільськогосподарських робіт. Так, у 1974 р. студенти ЧДПІ, працюючи в с. Геронимівка Черкаського р-ну, залучалися до робіт, не пов'язаних зі збором урожаю – виготовляли та укладали бетон, споруджували опалубки, копали траншеї [11, 36]. В 1981 р. в колгоспі «Черкаський» Драбівського р-ну – стригли овець (169 шт.) [10, 57].

В організації роботи студентів, облаштуванні їх побуту, харчуванні, оплаті праці часто допускалися серйозні недоліки. Найпоширенішими були такі: не визначений фронт робіт

для студентів, студенти часто долучалися до робіт, які не були передбачені договором, погано був поставлений облік роботи студентів, часто порушувалася техніка безпеки, зі студентами вчасно не розраховувалися. Так, наприклад, у вересні 1967 р. студенти ЧДПІ працювали на Черкаському консервному комбінаті. Вони сушили насіння помідорів, мили банки, наклеювали на них етикетки, розливали в банки сік. Загалом вони виконали робіт на 200 тис. руб. Однак в організації роботи студентів з боку керівництва комбінату були допущені такі недоліки: студенти не завжди були забезпечені роботою, іноді за зміну змінювали 4-5 робочих місць; їх робота погано обліковувалася; порушувалася техніка безпеки, мали місце порізи рук і опіки в процесі миття банок; через погану організацію, їдальня не встигала обслужити за обідню перерву і студентів і робітників; комбінат погано забезпечував студентів транспортом для перевезення на роботу [14, 8].

В 1974 р. в с. Геронимівка для студентів ССЗ ЧДПІ було погано організоване харчування з частими перебоями, інколи низької якості. Крім того, керівництво колгоспу не розраховалося зі студентами [11, 35].

Незважаючи на значну кількість проблем, що виникали з організацією літніх та осінніх робіт, більшість студентства з ентузіазмом приєднувалася до молодіжного трудового руху і показувала ударні результати. Керівництво інституту та вищі партійні органи обов'язково організовували соціалістичні змагання між загонами, а в кінці трудового семестру урочисто нагороджували переможців та передовиків.

В 1967 р. в ЧДПІ було організовано 5 СБЗ: «Чайка», «Ластівка», «Будівельник», «Електрон», «Випускник», які працювали в радгоспах Кустанайської області. За перевиконання виробничих планів, проведену політико-виховну і культурно-масову роботу указом президії Верховної Ради СРСР 6 студентів цих будівельних загонів були нагороджені медаллю «За освоєння цілинних і перелогових земель».

За 1973-1974 н. р. СБЗ «Буревісник» факультету фізвиховання зайняв перше місце серед СБЗ в області і був нагороджений вимпелом ЦК ЛКСМ УРСР. Командири загонів О. Майборода, С. Кучеров були нагороджені грамотами ЦК ЛКСМ УРСР, 15 студентів нагороджені грамотами Черкаського обкому комсомолу, 60 – грамотами комітету комсомолу інституту. В 1974-1975 н. р. СБЗ «Чайка-75» зайняв друге місце серед СБЗ області. Командир загону О. Дубінська була представлена до нагороди грамотою ЦК ЛКСМ УРСР. Командир СБЗ «Олімп-75» Кучеров С. був учасником зустрічі в ЦК ЛКСМ УРСР і представлений до нагороди грамотою ЦК ЛКСМ УРСР [8, 5].

Отримувати грамоти такого рівня було дуже престижно тому, що, окрім цінних подарунків, котрі до них часто додавалися, такі нагороди відкривали їхнім володарям перспективи кар'єрного росту в комсомольській організації. Часто на чолі бюро та комітетів ЛКСМ України ставали саме колишні командири та передовики СБЗ та ССЗ. Тому, можна говорити про те, що виконання цими людьми під час трудового семестру організаторських функцій, необхідність постійного прийняття самостійних рішень, пов'язаних з виробництвом, уміння підтримувати в колективі здоровий морально-психологічний клімат – стало їхньою справжньою життєвою школою лідерства.

Досвід, отриманий у таких загонах, був важливим для усіх учасників. У таких умовах швидше і глибше опановувалася наука управління, відбувалася адаптація в новому трудовому колективі, закріплювалося розуміння важливості спільної справи, взаємовідповідальності, посилювалася мотивація до високих трудових результатів.

Висновки. Помітним явищем у житті Черкаського державного педагогічного інституту в 1960-1980-х рр. був «третій трудовий семестр». Т. зв. «комплексне комуністичне виховання» радянського студента передбачало його активну участь у суспільно-корисній праці. Трудовий семестр сприймався як форма безпосередньої участі студентства у комуністичному будівництві і партійне керівництво ставилося до проведення цього, не зовсім інтелектуального виду діяльності, надзвичайно вимогливо. Розуміння того, що, наприклад, практика залучення студентства до збору сільськогосподарського урожаю в навчальний час зовсім не йшла на користь навчальному процесу, керівництву інституту доводилося тримати при собі.

Студенти ЧДПІ в 1960-1980-х рр. під час літніх канікул, а також на початку осені приймали участь: у ремонті корпусів інституту та гуртожитків; працювали в СБЗ, які

направлялися на різні будівельні об'єкти як Черкаської області так і в різні куточки країни: на будови Сибіру, Середньої Азії, Центрально-Чорноземного району, на цілинні землі; у ССЗ, які направлялися на с/г роботи в колгоспи та радгоспи як Черкаської так і інших областей України; у складі педагогічних загонів вожатими в піонерських таборах та вихователями за місцем проживання дітей і підлітків. Про масштаби цього молодіжного трудового руху в ЧДП свідчать значні обсяги робіт, які виконувало студентство та вражаючі розміри освоєних ними капіталовкладень.

Вивчення історії студентського трудового руху в Україні є надзвичайно важливим напрямком майбутніх історичних досліджень. Після Перемоги України в сьогоdnішній російсько-українській війні настане період післявоєнної відбудови зруйнованих російським агресором регіонів нашої держави. В тих умовах молодіжні будівельні загани будуть надзвичайно актуальними і затребуваними. Вивчаючи досвід СБЗ, аргументуючи і мотивуючи важливість і потрібність їхньої праці, зацікавлюючи матеріально, можна ефективно стимулювати інтерес сучасного студентства та молоді до майбутніх масштабних програм відбудови нашої країни.

Список використаної літератури

1. Трудові семестри політехніків (до 50-річчя студентських будівельних загонів) : науково-популярний нарис / укл.: В. І. Ніколаєнко, С. І. Мешковая. Харків : НТУ «ХП», 2015. 209 с.
2. Теслер Л. Й. Автографи у бетоні. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2004. 374 с.
3. Ралко Р. С. Проблема періодизації руху студентських будівельних загонів у СРСР. *Гуржіївські історичні читання*. Черкаси. 2013. №6. С.124-132.
4. Рябченко О. Л. Студенти радянської України 1920-1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації. Харків : ХНУМГ, 2012. 456 с.
5. Звитязні семестри студентських будівельних загонів України: документально-художня діалогія / упоряд. І. В. Малінкін, М. А. Мелешко, О. С. Рибка. Фастів : Поліфаст, 2008. 528 с.
6. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького: столітня історія : колективна монографія / керів. автор. кол. і наук. ред. В. В. Масненко. Черкаси : Вид. Ю. Чабаненко, 2021. 342 с.
7. Державний архів Черкаської області (Держархів Черкаської обл.), Ф. Р-193, Оп. XII, Спр. 76, Арк. 117-118.
8. Держархів Черкаської обл., Ф. Р-193, Оп. 10, Спр. 29, Арк. 5-6.
9. Держархів Черкаської обл., Ф. Р-193, Оп. XII, Спр. 4, Арк. 27.
10. Держархів Черкаської обл., Ф. Р-193, Оп. 11, Спр. 358, Арк. 56-57.
11. Держархів Черкаської обл., Ф. Р-193, Оп.10, Спр. 28, Арк. 35-36.
12. Держархів Черкаської обл., Ф. Р-193, Оп. XII, Спр. 76, Арк. 123.
13. Архів ЧНУ, Ф. Р-193, Оп. 11, Спр. 575, Арк. 101-102.
14. Держархів Черкаської обл., Ф. Р-193, Оп. 10, Спр. 11, Арк. 8.

References

1. Nikolayenko, V. I., Meshkovaya, S. I. (Ed.) (2015). Labor semesters of polytechnics (for the 50th anniversary of student construction units): popular science essay. Kharkiv. (in Ukr.)
2. Tesler, L. Y. (2004). Autographs in concrete. Mykolaiv. (in Ukr.)
3. Ralko, R. S. (2013) The problem of periodization of the movement of student construction teams in the USSR. *Gurzhiyivski istorichni chitannya* [Gurzhiyivsky historical reading], 6, 124-132. Cherkasy. (in Ukr.)
4. Ryabchenko, O. L. (2012). Students of Soviet Ukraine in the 1920s-1930s: everyday practices and conflicts of identification. Kharkiv. (in Ukr.)
5. Malinkin, I. V., Meleshko, M. A., Rybka, O. S. (Ed.) (2008). Winning semesters of student construction units of Ukraine: documentary and artistic dilogy. Fastiv: Polyfast. (in Ukr.)
6. Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy : century-old history : collective monograph (2021) / head of the author's team and scientific editor V. V. Masnenko. Cherkasy: Publication Yu. Chabanenko. (in Ukr.)
7. State Archive of Cherkasy region, fund P-193, description XII, case 76, sheet 117-118. (in Ukr.)
8. State Archive of Cherkasy region, fund P-193, description 10, case 29, sheet 5-6. (in Ukr.)
9. State Archive of Cherkasy region, fund P-193, description XII, case 4, sheet 27. (in Ukr.)
10. State Archive of Cherkasy region, fund P-193, description 11, case 358, sheet 56-57. (in Ukr.)
11. State Archive of Cherkasy region, fund P-193, description 10, case 28, sheet 35-36. (in Ukr.)
12. State Archive of Cherkasy region, fund P-193, description XII, case 76, sheet 123. (in Ukr.)

13. Archive of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, fund P-193, description 11, case 575, sheet 101-102. (in Ukr.)
14. State Archive of Cherkasy region, fund P-193, description 10, case 11, sheet 8. (in Ukr.)

MAZUR Oksana, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukraine history Cherkasy National University named after Bogdan Khmelnytsky, e-mail: ksuha8875@ukr.net

ACTIVITIES OF STUDENT CONSTRUCTION AND AGRICULTURE BRIGADES OF CHERKASY STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE IN 1960 - 1980s.

Abstract. Introduction. Throughout its existence, the Soviet regime had a demanding attitude to the holding of the “third labor semester” in universities, perceiving it as a form of direct participation in communist construction. During Cherkasy State Pedagogical Institute existence, named after the 300th anniversary of the reunification of Ukraine with Russia (CSPI) in the 1960s and 1980s, the work semester was a notable phenomenon and involved various forms of student participation. The scope of this youth labor movement in CSPI is evidenced by the amount of work performed by the students and the size of the capital investments mastered by them.

Purpose. To investigate the peculiarities of the “third labor semester”, in particular, the activities of the student construction (SCB) and agricultural (SAB) brigades at the Cherkasy State Pedagogical Institute in the 1960s-1980s.

Results. As a result of the conducted research, the author summarizes that the main forms of participation of CSPI students in the work semester were: participation in the repair of institute buildings and dormitories, work in SCB, SAB, as part of pedagogical brigades as counselors in pioneer camps and at the place of residence of children and adolescents. It is substantiated that despite the obsessively ideological training and the excess of loud slogans and appeals around, the number of those wishing to enter the SCB CSPI was the largest. They accepted only the best students based on competitive selection. The main motives for participating in the SCB were: the desire to change the environment, to see the country, to meaningfully spend the summer holidays in the circle of peers, to learn a new profession, romance, as well as financial interest. For many participants, SCB and SAB became a useful school of life, a world with significant incentives and opportunities for self-realization, conditions for revealing abilities and creative potential. SCB and SAB performed significant volumes of work and mastered impressive sums of capital investments.

Originality. The scientific novelty of this study is determined by the introduction into scientific circulation of unpublished archival materials of the State Archives of the Cherkasy Region and the archive of the Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy, which are a representative source base of this intelligence and conclusions drawn by the author of the article.

Conclusion. Studying the history of the student labor movement in Ukraine is an extremely important area of future historical research. After Ukraine’s victory in today’s Russian-Ukrainian war, there will be a period of post-war reconstruction of the regions of our state destroyed by the Russian aggressor. In those conditions, youth construction brigades will be extremely relevant and in demand. By studying the experience of the SCB and SAB, arguing and motivating the importance and necessity of their work, and raising financial interest, it is possible to effectively stimulate the interest of modern students and youth in the future large-scale reconstruction programs of our country.

Key words: Cherkasy State Pedagogical Institute, third labor semester, student construction brigades, student agricultural brigades, mastered capital investments.

Одержано редакцією 31.03.2022
Прийнято до публікації 12.12.2022

